

USVOJENJE KAO BIJEG IZ SIROMAŠTVA ILI KUPOVINA DJECE

Iako u skoro svim savremenim zakonodavstvima usvojenje prevashodno služi za obezbjeđivanje porodičnopravne zaštite djetetu bez odgovarajućeg roditeljskog staranja, nerijetko se dešava da se usvojenje koristi kao način pronalaska djeteta bračnim parovima bez prirodnog potomstva. U zemljama tzv. trećeg svijeta pod formom usvojenja odigrava se trgovina djecom iz siromašnih porodica. Bogati bračni parovi usvajaju djecu siromašnih roditelja koji zauzvrat dobijaju određenu materijalnu protivnaku koja je sakrivena od očiju javnosti. I na našim prostorima tokom proteklog rata događalo se da djeca iz siromašnih porodica budu data na usvajanje bez saglasnosti prirodnih roditelja. Da bi se spriječila mogućnost usvajanja djece od strane bogatih usvojlaca, samo iz razloga bogatstva usvojlaca i siromaštva prirodnih roditelja, treba predvidjeti precizne zakonske pretpostavke koje će to onemogućiti. U tom smislu, autor se zalaže za preciznije normiranje uslova u pogledu porodičnog statusa djeteta, najboljeg interesa djeteta, ličnih svojstava i državljanstva usvojioca, kao i zaštite prirodnog roditeljstva i pripreme za usvojenje.

Ključne riječi: Usvojenje, Trgovina djecom, Siromaštvo, Bogatstvo.

1. Uvod

U različitim vremenima usvojenje je služilo za ostvarenje različitih ciljeva.¹ U pretpravna vremena usvojenje je korišćeno za ekonomsko i vojno jačanje roda, a nekada je predstavljalo i zamjenu za krvnu osvetu. U najstarijim civilizacijama, usvojenje postepeno dobija cilj obezbjeđivanja djeteta licima koja iz nekog razloga nisu mogla imati prirodno potomstvo.² U principu, usvojenje je takvu svrhu imalo i u rimskom pravu. U srednjem vijeku, na prostorima Evrope zbog pravne partikularnosti nisu zabilježeni značajni zakonodavni pomaci u vezi sa usvojenjem. Uglavnom su primjenjivana običajna pravila, mada su određeni značaj imala i rimska pravna shvatanja. U kasnom srednjem vijeku u pojedinim gradskim statutima, bila su normirana određena pravila o usvojenju.³ U svim ovim pravnim izvorima pretežna svrha usvojenja bila je da se roditeljima bez djece obezbijedi dijete, a ne obrnuto. Ovakav cilj, usvojenje

¹ O različitim ciljevima adopcije, više vid. u: Prokop, A., *Porodično pravo – Usvojenje*, Školska knjiga, Zagreb, 1963, str. 9–11; Đuretić, N., *Usvojenje – teorija i zakonodavna praksa*, August Cesarec, Zagreb, 1982, str. 7–9; Panov, S., *Pravo na roditeljstvo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 1998, str. 193–194.

² O usvojenju u Asiriji i Vavilonu, više vid. u: Paulissian, R., *Adoption in Ancient Assyria and Babylonia*, Journal of Assyrian Academic Studies, Vol. XIII, No. 2, 1999, str. 5–34.

³ O načinu regulisanja usvojenja u pojedinim statutima primorskih gradova na jadranskoj obali, više vid. Lachner, V., *Institut posvojenja prema Općem građanskom zakoniku na hrvatsko-slavonskom pravnom području*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 5-6/2013, str. 1169.

je zadržalo i u prvim buržoaskim zakonima, poput Austrijskog građanskog zakonika⁴ i Njemačkog građanskog zakonika.⁵

U većini zemalja Evrope i svijeta, tek nakon Drugog svjetskog rata usvojenje postaje institut zaštite djeteta bez odgovarajućeg roditeljskog staranja. Tako je bilo i u socijalističkoj Jugoslaviji, gdje je odmah poslije završetka rata donesen Zakon o usvojenju koji je kasnije preimenovan u Osnovni zakon o usvojenju.⁶ Ovim zakonom je ukinuta mogućnost usvojenja punoljetnih lica, a posredno je propisano i da usvojenje treba da bude u interesu djeteta.⁷ Od instituta koji je prevashodno služio za obezbjeđivanje djeteta roditeljima bez djece, usvojenje je postalo ustanova koja služi da se djeci bez roditelja obezbijedi valjano roditeljsko staranje. Ovakav cilj, usvojenje ima u većini savremenih zakonodavstava u Evropi,⁸ a tako je i u svim važećim zakonodavstvima sa prostora bivše Jugoslavije.

Ipak, čini nam se, da se institut usvojenja nerijetko i dalje koristi s ciljem pronalaska djeteta roditeljima koji nemaju sopstveno potomstvo. Iako se u porodičnopravnim propisima obično naglašava kako usvojenje treba da posluži zaštiti interesa djeteta,⁹ u praksi su interesi usvojilaca ti koji umnogome utiču na zasnivanje usvojenja. Po svemu sudeći, ni oblast usvojenja nije pošteđena nepisanog društvenog pravila po kome zvanična ideja često preraste u svoju suprotnost. Kao što se ideja samoupravnog socijalizma poslije Sedmog kongresa SKJ u Ljubljani iz 1958. godine – iz društva radnika i seljaka praktično sve više selila u društvo proizvođača i potrošača,¹⁰ čini nam se, da se i ideja usvojenja u savremenoj pravnoj praksi – od pronalaska roditelja djetetu, postepeno vratila ka traženju djeteta roditeljima. Pošto su neki politikolozi

⁴ Austrijskim građanskim zakonikom iz 1811. god. usvojenje je bilo uređeno u okviru sedam paragrafa, u poglavlju pod naslovom “Veze slične pravnom odnosu između roditelja i djece”. Vid. Austrijski građanski zakonik iz 1811. god., § § 179–185.

⁵ U Njemačkom građanskom zakoniku bile su propisane precizne zakonske pretpostavke u pogledanju nemanja sopstvenog (zakonitog) potomstva i visoke starosne dobi kao preduslova za zasnivanje usvojenja (pedeset godina uz određene izuzetke). Vid. Njemački građanski zakonik iz 1896. god., § 1741 и 1744–1745.

⁶ Vid. Zakon o usvojenju – OZU, “Službeni list FNRJ”, br. 30/47 i 24/52, i “Službeni list SFRJ”, br. 10/65.

⁷ Organ starateljstva mogao je odbiti zahtjev za zasnivanje usvojenja ako “usvojenje ne bi bilo korisno za usvojenika”. Vid. OZU, čl. 10.

⁸ S obzirom na to da je u nekim evropskim zakonodavstvima predviđena mogućnost usvojenja punoljetnih lica, ne možemo reći da usvojenje isključivo služi obezbjeđivanju roditeljskog staranja maloljetnoj djeci.

⁹ “Usvojenjem između usvojioca i usvojenika uspostavljaju se odnosi koji postoje između roditelja i djece, s ciljem da se djetetu koje se usvaja pruže uslovi života kakve imaju djeca koja žive u porodici.” Vid. Porodični zakon – PZ RS, “Službeni glasnik RS”, br. 54/02, 41/08 i 63/14, čl. 10.

¹⁰ “Proizvođač (...) ‘kako u proizvodnji tako i u potrošnji’ (podvukao D. Č.), u svome radu i životu na sopstvenom iskustvu ispituje sve rezultate opšte ekonomske, socijalne i druge politike društvenih organa, pa je zato elementarno zainteresovan za socijalističku, demokratsku kontrolu nad radom državnog i privrednog upravnog aparata i za suzbijanje birokratizma.” (...) “Komuna, osnovna političko-teritorijalna i društveno-ekonomska samoupravna zajednica radnih ljudi, koja — kao praktički, nosilac i organizator napora na unapređivanju opšteg društvenog standarda i na zadovoljavanju socijalnih potreba radnog stanovništva — postaje ujedno i osnovni faktor usklađivanja individualnih i kolektivnih interesa; koja usljed svoje materijalne zavisnosti od prihoda stanovništva mora biti zainteresovana kako za podizanje produktivnosti rada, tako i za dalje razvijanje proizvodnih snaga; ‘u kojoj se proizvođač javlja ujedno i kao potrošač’ (podvukao D. Č.) i kao korisnik socijalnih, kulturnih, zdravstvenih i drugih ustanova, a time postaje zainteresovan i za opšti razvitak proizvodnih snaga i društvenog standarda.” – *Program SKJ*, Sedmi kongres SKJ, Ljubljana, 1958. god.

evoluciju jugoslovenskog socijalizma u potrošačko društvo oslikavali pjesmom koja se, gle čuda, pojavila iste godine kada i Program SKJ u kome se prvi put pominje i potrošnja – “Tata, kupi mi auto, bicikl i romobil...”,¹¹ mi bismo povratnički iskorak usvojenja u “pribavljanje” djeteta roditeljima bez potomstva mogli oslikati pjesmom „Jednog dana, rešio moj tata, za rođendan da mi kupi brata...”.¹²

Pošto nam nisu nepoznati slučajevi u kojima se u zemljama tzv. trećeg svijeta organizuju “revije djece siromašnih roditelja” koja se nude na usvajanje i koju najčešće usvajaju bogati bračni parovi, uglavnom iz zapadnih zemalja, mislimo da ne bi bilo loše kada bi se zakonske pretpostavke u našem pravu odredile tako da nema ni pomisli o tome da bi se ovakva nemila praksa mogla preseliti i kod nas. Neki autori bi ovu našu zebnju mogli dočekati riječima da su u našem društvu ovakvi slučajevi i teorijski i praktično nemogući, ali podsjetićemo na događaj iz ne tako davne prošlosti kada su, na početku građanskog rata u Bosni i Hercegovini, štićenici Doma za nezbrinutu djecu “Ljubica Ivezić” iz Sarajeva odvedeni u Italiju i bez saglasnosti roditelja dati na usvajanje.¹³ Siromaštvo roditelja koji su svoju djecu bili privremeno smjestili u dom, iskorišćeno je za nezakonito usvajanje koje je okončano sudskim postupkom u kome djeca nisu vraćena prirodnim roditeljima ali su im dosuđena određena novčana sredstva na ime naknade nematerijalne štete.¹⁴ Da ne bismo još koji put bili svjedoci događaja kada su bogatstvo i siromaštvo određivali sudbinu usvajane djece, čini nam se da bi mnogo više računna trebalo povesti o zakonskim rješenjima koja takvu praksu treba da onemogućie. Pravne posljedice nezakonitog usvojenja mogu na sudu da se isprave, ali psihološke posljedice po tako usvojenju djetetu i njihove roditelje su trajne i nepopravljive.

Predmet naše analize prevashodno biće zakonska rješenja u pravu Republike Srpske, uz osvrt na odredbe porodičnih zakona Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH, ali i zakonska rješenja iz prava Republike Srbije. Proučavanje ćemo ograničiti na nekoliko zakonskih pretpostavki za koje nam se čini da imaju najveći značaj u vezi sa pitanjem da li materijalni status djeteta i njegovih prirodnih roditelja, kao i bogatstvo mogućih usvojlaca mogu imati uticaj na zasnivanje usvojenja. Među pretpostavkama na strani usvojenika proučićemo uslove u pogledu porodičnog statusa djeteta, kao i najbolji interes djeteta. Kod pretpostavki aktivne adoptivne sposobnosti bavićemo se ličnim svojstvima usvojioca i njegovim državljanstvom. U vezi sa postupkom za zasnivanje usvojenja, predmet našeg proučavanja biće zaštita prirodnog roditeljstva i priprema za usvojenje.

2. Porodični status djeteta

U Porodičnom zakonu Republike Srpske, u dijelu zakona kojim se regulišu pretpostavke za zasnivanje potpunog usvojenja predviđeno je da se potpuno može usvojiti dijete koje nema žive roditelje, ili su mu roditelji nepoznati, odnosno koji su dijete napustili, a više od jedne godine im se ne zna mjesto boravka, ili čiji su roditelji pred nadležnim organima starateljstva dali pristanak da im dijete bude potpuno usvojeno.¹⁵ U Porodičnom zakonu Federacije BiH i Porodičnom zakonu Brčko Distrikta

¹¹ Robić I.; Vučković, Z., *Moja mala djevojčica (Tata, kupi mi auto)*, Opatija, 1958. god.

¹² Laković, D.; Dečiji hor Kolibri, *Braču ne donose rode*, Beograd, 1979. god.

¹³ *Nakon 18 godina: Gdje je nestalo 46-ero djece iz sarajevskog dječjeg doma*, <http://dalje.com/hr-svijet/nakon-18-godina--gdje-je-nestalo-46-ero-djece-iz-sarajevskog-djecjeg-doma/307693>, 27. mart 2015.

¹⁴ *Pronađeni ili izgubljeni: priča bosanske zaboravljene djece*, <http://www.balkandiskurs.com/?p=871&lang=ba>, 27. mart 2015.

¹⁵ Vid. PZ RS, čl. 157.

BiH, nisu izričito predviđeni uslovi u pogledu porodičnog statusa djeteta. U pravu Srbije, slično kao u pravu Republike Srpske, predviđeno je da se (potpuno) usvojiti može dijete koje nema žive roditelje, dijete čiji roditelji nisu poznati ili je nepoznato njihovo boravište, dijete čiji su roditelji potpuno lišeni roditeljskog prava, dijete čiji su roditelji potpuno lišeni poslovne sposobnosti i dijete čiji su se roditelji saglasili sa usvojenjem.¹⁶

Čini nam se, da je zakonsko rješenje po kome se izričito pobrajaju slučajevi u kojima se dijete može potpuno usvojiti nešto bolje nego kada se u porodičnim zakonima ništa ne govori u vezi sa porodičnim statusom djeteta koje se usvaja. Zato, zakonska rješenja u Republici Srpskoj i Srbiji načelno smatramo boljim, mada u ovom pogledu nisu toliko sporna ni zakonska rješenja u pravu Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH.

Ipak, povodom zakonskih rješenja u Srbiji, Federaciji BiH i Brčko Distriktu BiH, moramo istaći nekoliko primjedaba. Čini nam se, da svi predviđeni slučajevi u kojima je u ovim pravima moguće potpuno usvojenje nisu sasvim odgovarajući. Porodičnim zakonima Federacije BiH, Brčko Distrikta BiH i Srbije predviđeno je da se potpuno usvojiti može i dijete čijim je roditeljima oduzeto roditeljsko pravo, ili oduzeta poslovna sposobnost. Ovo je izričito predviđeno u pravu Srbije, a u pravima Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH, do ovakvog zaključka dolazimo na osnovu odredaba u kojima su predviđeni slučajevi kada nije potrebna saglasnost sa usvojenjem od strane roditelja djeteta koje se usvaja.¹⁷

Neki pravni pisci ističu kako se ovakvim normiranjem prenebregava činjenica da obje ove zakonske pretpostavke mogu prestati, te da se u tom slučaju može postaviti pitanje opravdanosti davanja djeteta takvih roditelja na usvajanje. To se posebno naglašava za slučaj lišenja poslovne sposobnosti kada su roditelji najčešće bez svoje krivice doživjeli takvu statusnu promjenu.¹⁸ Mislimo, da su ovi autori u pravu i da ipak ne bi trebalo propisivati mogućnost potpunog usvajanja ovakve djece. Za usaglašavanje interesa djeteta i njegovih prirodnih roditelja u ovakvim slučajevima može poslužiti institut nepotpunog usvojenja, koje je raskidivo, ali koje pruža odgovarajuću pravnu zaštitu za dijete bez roditeljskog staranja. Naravno, loše zakonsko uređenje instituta nepotpunog usvojenja, kao što je to slučaj sa pravom Republike Srpske, ali donekle i pravom Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH, može umanjiti značaj ove ustanove.¹⁹ Međutim, načelno govoreći, nepotpuno usvojenje bi moglo poslužiti kao srednja mjera zaštite interesa usvojenika, njegovih prirodnih srodnika, ali i usvojlaca u slučajevima kada je neko dijete ostalo bez odgovarajućeg roditeljskog staranja usljed oduzimanja poslovne sposobnosti ili roditeljskog prava njegovim biološkim roditeljima.

Za razliku od prava Federacije BiH, Brčko Distrikta BiH i prava Srbije, u pravu Republike Srpske nije moguće potpuno usvojiti dijete čijim je roditeljima oduzeto roditeljsko pravo ili oduzeta poslovna sposobnost. Iako se sa ovakvim stavom ne slažu neki pravni teoretičari, većina zaposlenih u centrima za socijalni rad, pa i Ombudsman za djecu Republike Srpske, mislimo da prema odredbama Porodičnog zakona Republike Srpske potpuno usvojenje ovakve djece ipak nije dopušteno.²⁰

¹⁶ Vid. Porodični zakon – PZ Srbije, “Službeni glasnik R. Srbije”, br. 18/05, čl. 91.

¹⁷ Vid.: Porodični zakon – PZ FBiH, “Službene novine FBiH”, br. 35/05 i 41/05, čl. 99, tač. a) i d); Porodični zakon – PZ BD BiH, “Službeni glasnik BD BiH”, br. 66/07, čl. 84, tač. a) i d).

¹⁸ Vid. Panov, S., *Porodično pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2010, str. 245.

¹⁹ O (ne)valjanosti zakonskog uređenja ustanove nepotpunog usvojenja u pravu Republike Srpske, ali i pravu Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH, iscrpno smo pisali u doktorskoj raspravi koja je predata na čitanje i ocjenu mentoru, tako da ovdje nećemo posebno obrazlagati svoje tvrdnje.

²⁰ Nedavno nam se obratio Ombudsman za djecu Republike Srpske sa zahtjevom da damo tumačenje nekih zakonskih odredaba u vezi sa adoptivnom procedurom u pravu Republike Srpske.

U Porodičnom zakonu Republike Srpske izričito je propisano da se sa usvojenjem moraju saglasiti usvojlac, usvojenikovi roditelji, odnosno staralac uz odobrenje organa starateljstva, te sam usvojenik ukoliko je stariji od deset godina. U slučaju nepotpunog usvojenja od strane jednog od supružnika predviđeno je da se sa ovakvim usvojenjem mora saglasiti bračni drug usvojioca.²¹ U pravu Federacije BiH, Brčko Distrikta BiH, ali i u pravu Srbije, takođe je propisano da se sa usvojenjem moraju saglasiti sva ova lica.²² U ovim trima pravima propisano je i da saglasnost roditelja sa usvojenjem, između ostalog, nije potrebna u slučaju kada je roditelju oduzeto roditeljsko pravo ili oduzeta poslovna sposobnost.²³ Ovaj izuzetak je u pravu Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH normiran među zajedničkim odredbama koje se tiču oba oblika usvojenja, dok se ovo pravilo u pravu Srbije tiče potpunog usvojenja jer je to jedino prihvaćeni adoptivni oblik.

Za razliku od ovih triju prava, u Porodičnom zakonu Republike Srpske u dijelu zakona u kome se regulišu uslovi za zasnivanje nepotpunog usvojenja rečeno je da nije potreban pristanak roditelja kome je oduzeto roditeljsko pravo, kome je oduzeta poslovna sposobnost i čije je boravište nepoznato najmanje godinu dana, a u tom periodu se ne brine za dijete.²⁴ Pritom, nigdje nije navedeno da se ovaj izuzetak tiče i potpunog usvojenja. Sistemskim i ciljnim tumačenjem odredaba zakona koje se odnose na vrste i postupak usvojenja, možemo zaključiti da se na potpuno usvojenje odnose samo odredbe iz čl. 154 i 155 zakona, a ne i sve ostale odredbe koje se tiču nepotpunog usvojenja.²⁵ Samim tim, ne može biti ni riječi o supsidijernoj primjeni odredaba po kojima se ne traži pristanak roditelja na nepotpuno usvojenje za slučaj zasnivanja potpunog usvojenja.

Ipak, pojedini teoretičari smatraju da se pomenute odredbe o nepotpunom usvojenju shodno primjenjuju i na potpuno usvojenje.²⁶ Iz gore navedenih razloga, ne možemo da se složimo sa ovakvim stavom. Pretpostavljamo, da su ovi pravni pisci do ovakvog zaključka došli na osnovu uporedne analize nekih porodičnopravnih propisa u kojima se odredbe o nepotpunom usvojenju shodno primjenjuju i na potpuno usvojenje. Primjera radi, tako je bilo predviđeno u Zakonu o braku i porodičnim odnosima SR Srbije.²⁷

Osim razloga načelne promjenljivosti porodičnog statusa djeteta čijim je roditeljima oduzeto roditeljsko pravo ili poslovna sposobnost, u vezi sa načelnom nepromjenljivošću statusa u slučaju potpunog usvojenja, mislimo da postoji još nekoliko razloga zašto ne bi trebalo dozvoiti potpuno usvojenje ovakve djece. Nažalost, na našim prostorima instituti oduzimanja poslovne sposobnosti, ali i oduzimanja roditeljskog

Pritom, skrenuta nam je pažnja da je neki centar za socijalni rad odbio da donese rješenje o zasnivanju potpunog usvojenja nad djetetom čijim je roditeljima oduzeto roditeljsko pravo. Nakon što smo predstavnicima Ombudsmana saopštili da potpuno usvojenje djece čijim je roditeljima oduzeto roditeljsko pravo ili poslovna sposobnost nije moguće u pravu Republike Srpske, saznali smo da je to opšteprihvaćena praksa pred organima starateljstva u Bosni i Hercegovini još od 1979. godine!?

²¹ Vid. PZ RS, čl. 204, al. 4, 145 i 153.

²² Vid.: PZ FBiH, čl. 98, 100 i 103; PZ BD BiH, čl. 83, 85 i 87; PZ Srbije, čl. 95, 97 i 98.

²³ Vid.: PZ FBiH, čl. 99, tač. a) i d); PZ BD BiH, čl. 84, tač. a) i d); PZ Srbije, čl. 96, tač. 1 i 3.

²⁴ Vid. PZ RS, čl. 152, st. 2.

²⁵ Vid. PZ RS, čl. 159.

²⁶ Vid. Babić, I., *Porodično pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 1999, str. 360.

²⁷ Vid. Zakon o braku i porodičnim odnosima, "Službeni glasnik SR Srbije", br. 22/80 i 11/88 i "Službeni glasnik R. Srbije", br. 22/93, 25/93, 35/94, 46/95 i 29/01, čl. 156 u vezi sa čl. 199. O neophodnosti uskog tumačenja sličnih odredaba, s ciljem sprečavanja tzv. "eksproprijacije djece", pisali su mnogi autori. Umjesto svih, vid.: Ostheim, T., *Kennt das österreichische Adoptionsrecht eine Kindesenteignung?*, JB1 1966, str. 113 i dalje; Ponjavić, Z., *Porodično pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2011, str. 215.

prava nerijetko se zloupotrebljavaju. I sami smo skoro bili svjedoci nezakonitog oduzimanja poslovne sposobnosti licu koje je na taj način željelo da izbjegne krivičnu odgovornost za zloupotrebu službenog položaja, a poznati su nam i slučajevi oduzimanja poslovne sposobnosti nekim licima čiju je bračnu tekovinu trebalo podijeliti na određeni način.²⁸ Ako se pred nekim našim centrima za socijalni rad već dešavalo da se donose rješenja o oduzimanju poslovne sposobnosti ili roditeljskog prava usljed političkog uticaja, ili možda čak i podmićivanja, nije nevjerovatno da se zbog istih ovih razloga učine slična nezakonita djela i s ciljem usvojenja djeteta. Zbog svega ovoga, mislimo da u pravu Republike Srpske treba zadržati zakonsko rješenje po kome se djeca roditelja kojima je oduzeto roditeljsko pravo ili poslovna sposobnost ipak ne mogu potpuno usvojiti. Za zbrinjavanje ovakve djece podesniji oblici su, barem nam se tako čini, nepotpuno usvojenje, porodični smještaj ili starateljstvo.

3. Najbolji interes djeteta

Najbolji interes djeteta kao opšte načelo prihvaćen je u Konvenciji UN o pravima djeteta²⁹ i Konvenciji o usvojenju Savjeta Evrope.³⁰ Najvažniji uslov i osnovni kriterijum pri donošenju odluke o zasnivanju usvojenja treba da bude najbolji interes djeteta.³¹ Kao što to neki pravni pisci naglašavaju, radi se o pravnom standardu, čija se sadržina određuje u svakom konkretnom slučaju, uvažavanjem brojnih okolnosti. Prilikom procjene najboljeg interesa djeteta, posebna pažnja treba biti usmjerena na obezbjeđivanje stalnog i skladnog okruženja djetetu.³² Materijalne prilike usvojioca, ali i materijalne prilike usvojenika ne mogu biti presudne za donošenje odluke o zasnivanju usvojenja.

U porodičnopravnim propisima Republike Srpske, Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH, najbolji interes djeteta kao osnovno načelo prilikom odlučivanja o usvojenju izričito se naglašava.³³ Međutim, u ovim propisima se ne naglašava da je centar za socijalni rad u adoptivnom postupku prethodno dužan da utvrdi tzv. opštu podobnost usvojenika. U najširem smislu gledano, mislimo da pod utvrđivanjem ove podobnosti organ starateljstva treba da utvrdi da li je u najboljem interesu djeteta da ono uopšte bude usvojeno.³⁴ To znači, da prije razmatranja pojedinačnih pretpostavki za zasnivanje usvojenja, organ starateljstva treba da odluči da li je neko dijete uopšte

²⁸ *Mrak iz interesa*, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=617122>, 27. mart 2015.

²⁹ Konvencija UN o pravima djeteta iz 1989. god., *Convention on the Rights of the Child*, <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>, čl. 3, st. 1, 27. mart 2015. Ova konvencija je usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija 20. novembra 1989. god.

³⁰ Evropska Konvencija o usvojenju djece iz 2008. god., *European Convention on the Adoption of Children (Revised)*, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/202.htm>, čl. 4, st. 1, 27. mart 2015. Ova konvencija je usvojena u Savjetu Evrope 27. novembra 2008. god.

³¹ "U oblasti usvojenja, principu 'najboljeg interesa deteta' daje se apsolutna prednost naspram javnih (ekonomskih, političkih) i ličnih interesa samih usvojlaca." Vid. Hodgkin, R.; Newell, P., *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, UNICEF – United Nations Publications, Geneva – New York, 2007, str. 295.

³² Vid. Bubić, S., *Opšti trendovi u promovisanju najboljeg interesa djeteta – usvojenika*, Zbornik radova "Prava djeteta i ravnopravnost polova – između normativnog i stvarnog", Istočno Sarajevo, 2012, str. 75.

³³ Vid.: PZ RS, čl. 146; PZ FBiH, čl. 93, st. 1; PZ BD BiH, čl. 78.

³⁴ O mjerilima za ocjenjivanje najboljeg interesa djeteta u postupku za zasnivanje usvojenja, više vid. Vlašković, V., *Najbolji interes deteta kao kriterijum za zasnivanje usvojenja*, Zbornik "Prava djeteta i ravnopravnost polova – između normativnog i stvarnog", Istočno Sarajevo, 2012, str. 144–151.

podobno da bude usvojeno, tj. da li je u njegovom najboljem interesu da bude dato na usvajanje, ili je za njega bolje da mu se pruži neki drugi vid porodičnopravne zaštite.³⁵

Iako se u porodičnopravnim propisima u Republici Srpskoj, Federaciji BiH i Brčko Distriktu BiH govori samo o utvrđivanju ispunjenosti opštih uslova na strani usvojioca, svakako da organ starateljstva utvrđuje i opštu podobnost usvojenika. Ovo se vidi iz odredaba podzakonskih akata kojima se bliže uređuje postupak zasnivanja usvojenja. Tako je u Uputstvu o postupku usvojenja djece Republike Srpske naglašena obaveza organa starateljstva da saraduje sa ustanovom socijalne zaštite u kojoj je dijete zbrinuto, odnosno sa stručnim radnicima te ustanove.³⁶ Ipak, mislimo da bi i u porodičnim zakonima trebalo naglasiti da organ starateljstva utvrđuje opštu podobnost usvojenika, mada to i sada proizlazi iz široke formulacije zakonskog teksta.³⁷ Iako odredbe Uputstva nedvosmisleno obavezuju organ starateljstva da saraduje sa ustanovama socijalne zaštite u kojima je dijete smješteno, kao i sa pojedincima koji su u neposrednom dodiru sa djetetom, u praksi se nerijetko dešava da centar za socijalni rad procjenu djeteta svodi na sopstveni sud, što smatramo nedopustivim.

Jasno je da sva djeca nisu podobna za usvojenje, ali pitanje je kako utvrditi tu činjenicu i kako utvrditi mjerila na osnovu kojih se to čini. Mislimo da su psihofizičko stanje djeteta i socijalno okruženje u kome se ono trenutno nalazi odlučujuće činjenice koje treba posmatrati i ocjenjivati pri utvrđivanju opšte podobnosti djeteta za usvojenje. Procjenom ovih činilaca, stručni tim organa starateljstva doći će do zaključka da li je određeno dijete uopšte podobno da bude usvojeno. Pitanje psihofizičkog stanja djeteta, uslovljeno biološkim i socijalnim nasljeđem, u novije vrijeme poprima i novo značenje. Za razliku od ranijih vremena, djeca sa fizičkim ili psihičkim nedostacima češće bivaju usvajana jer postoje pojedinci koji su spremni i sposobni da prihvate i odgajaju takvu djecu. Zbog toga, čini nam se, da bi pitanje psihofizičkog statusa djeteta i njegovog značaja za usvojenje trebalo mnogo bolje normativno urediti nego što je to sada slučaj. Trenutno, ovo pitanje je uzgred pomenuto u Uputstvu o postupku usvojenja djece, dok u Porodičnom zakonu Republike Srpske o tome uopšte nema govora.³⁸ Prilikom utvrđivanja mjerila za ocjenu da li je neko dijete uopšte podobno da bude usvojeno, treba naglasiti da materijalne prilike u kojima se ono nalazi nisu odlučujuće za donošenje takve odluke.

4. Lična svojstva usvojioca

Kao što u porodičnopravnim propisima Republike Srpske, Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH ne postoji pojam opšte podobnosti usvojenika, tako u njima ne postoji ni pojam opšte podobnosti usvojioca. Ipak, mi ćemo se koristiti ovim pojmovima uz primjedbnu da ne bi bilo loše kada bi se ovi pojmovi izričito predvidjeli.³⁹ U postupku zasnivanja usvojenja, organ starateljstva je dužan da preko tima stručnjaka utvrdi sve odlučujuće činjenice koje se tiču opšte podobnosti usvojioca kako bi donio pravilnu

³⁵ Neki autori navode kako se "pravilo o usvojenju deteta, ako je to u njegovom 'najboljem interesu', aktivira tek nakon što organ nadležan za zasnivanje usvojenja utvrdi da su svi ostali uslovi ispunjeni. Zbog toga pravilo o usvojenju u 'najboljem interesu deteta' predstavlja izuzetak od pravila na osnovu kojih se utvrđuje opšta i posebna podobnost usvojitelja, odnosno usvojenika za usvojenje." Vid. Vlašković, V., *op. cit.*, str. 144.

³⁶ Vid. Uputstvo o postupku usvojenja djece – Uputstvo RS, "Službeni glasnik RS", br. 27/04, tač. 7, 8 i 9.

³⁷ Vid. PZ RS, čl. 162, st. 1.

³⁸ Vid. Uputstvo RS, tač. 8.

³⁹ Vid. PZ Srbije, čl. 89–103.

odluku i ispunio osnovnu svrhu usvojenja – obezbjeđenje odgovarajuće porodične zaštite djetetu koje je lišeno roditeljskog staranja.⁴⁰ Utvrđivanje opšte podobnosti usvojioca jedan je od najtežih i najsloženijih zadataka organa starateljstva. Multidisciplinarni pristup je samo jedan od pokušaja da se ovaj posao obavi valjano i u interesu djeteta koje se usvaja. Postoji mnoštvo pretpostavki i uslova koji moraju da budu ispunjeni da bi se donio potvrđan zaključak o podobnosti određenog lica da bude usvojlac.

U Uputstvu o postupku usvojenja Republike Srpske pominju se samo neke od tih pretpostavki koje se tiču ličnih svojstava usvojioca – starost, psihičko i fizičko zdravlje, postojanost bračne zajednice, motivi za usvojenje, sposobnost za roditeljstvo, emocionalna postojanost i zrelost usvojlaca. Pobrajanjem samo ovih ličnih svojstava, mislimo da nisu iscrpljena sva bitna svojstva, te bi odnosnu odredbu Uputstva trebalo dodatno proširiti, ako ništa drugo opštom odrednicom – “i druga svojstva usvojioca koja jamče da će roditeljsko pravo vršiti u najboljem interesu djeteta”.⁴¹

Osim ličnih svojstava, u Uputstvu se nigdje ne pominju materijalne pretpostavke na strani usvojioca. Ipak, shodno odredbi iz tač. 4, st. 2 Uputstva može se zaključiti da razlozi materijalne prirode biološkog roditelja i mogućeg usvojioca ne mogu biti odlučujući razlog za donošenje odluke o zasnivanju usvojenja. Ovakvo opredjeljenje zakonodavca podržavamo u potpunosti mada nam se čini da se o ovome ne vodi dovoljno računa u pravnoj praksi, te da su materijalni razlozi često odlučujući. Ipak, da ne bi bilo zabune u pogledu značaja materijalnih razloga, trebalo bi ih izričito pomenuti u podzakonskim aktima kojima se uređuje postupak za zasnivanje usvojenja, na način kako smo to naglasili.

Čini nam se, da bi pored ličnih svojstava, u adoptivnom postupku i aktima kojima se uređuje ova procedura naročitu pažnju trebalo obratiti na motive za usvojenje.⁴² Iako je akt zasnivanja usvojenja u našem pravu izgubio ugovorni karakter, ovdje bismo mogli napraviti izvjesnu paralelu sa ugovornim pravom, tačnije sa ništavosti dobroćinih pravnih poslova. Kod ugovora i ostalih pravnih poslova, nepostojanje ili nedopuštenost kauze vodi ništavosti pravnog posla.⁴³ Za razliku od teretnih, kod dobroćinih pravnih poslova i motiv ulazi u kauzu pa nedopuštenost motiva vodi i nedopuštenosti kauze, odnosno nevažnosti pravnog posla.⁴⁴ Ako bismo usvojenje (gledano sa strane usvojioca) posmatrali kao jednu vrstu dobroćinog pravnog posla (što ono svakako nije!!!), onda bi punovažnost usvojenja zavisila i od motiva zbog kojih usvojlac pristupa zasnivanju tog pravnog posla. Mada je ovakvo poređenje potpuno iskonstruisano i pravno-logički neodrživo, čini nam se da ono ipak slikovito objašnjava koliki značaj treba da imaju motivi usvojioca prilikom odlučivanja o zasnivanju usvojenja. Ako je dopuštenost motiva važna za zaključenje i punovažnost ugovora o poklonu koji proizvodi prevashodno imovinska dejstva, sigurno da je dopuštenost motiva mnogo značajnija za nastanak usvojenja sa svim njegovim raznolikim dejstvima.

5. Državljanstvo usvojioca

Kada je riječ o stranim državljanima kao mogućim usvojiocima, u pravu Republike Srpske, Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH predviđeno je da stranci ne mogu zasnovati usvojenje bez prethodne dozvole nadležnog ministarstva, s tim da se

⁴⁰ Vid. Uputstvo RS, tač. 10.

⁴¹ Slično je predviđeno u pravu Srbije. Vid. PZ Srbije, čl. 100, st. 1.

⁴² Slično, vid.: Đuretić, N., *op. cit.*, str. 117–119; Draškić, M., *Porodično pravo i prava deteta*, Čigoja štampa, Beograd, 2005, str. 236–238;

⁴³ Vid. Zakon o obligacionim donosima, čl. 52.

⁴⁴ Vid. Zakon o obligacionim donosima, čl. 53, st. 3.

bliži uslovi u pogledu podnošenja zahtjeva uređuju odgovarajućim podzakonskim aktima.⁴⁵ U pravu Republike Srbije propisano je da ova lica zahtjev podnose preko ministarstva nadležnog za porodičnu zaštitu.⁴⁶ Čini nam se, da izričito propisivanje obaveze da strani državljani zahtjev podnose preko nadležnog ministarstva znatno olakšava adoptivnu proceduru i jamči veću pravnu sigurnost. Ovakvim rješenjem olakšan je posao nadležnim organima koji nemaju obavezu da traže “odobrenje”⁴⁷ od ministarstva. Na ovaj način, već uz zahtjev za usvojenje bilo bi riješeno pitanje da li postoje opravdani razlozi da strani državljani budu usvojioci. Ovim bi se znatno smanjio i mogući nedozvoljeni uticaj na zaposlene u nadležnim organima za zasnivanje usvojenja, pogotovo u manjim mjestima sa slabijom materijalnom i kadrovskom strukturom.⁴⁸ S obzirom na loše materijalne prilike u kojima živi većina naših državljana, mislimo da bi se ovakvim zakonskim uređenjem adoptivne procedure spriječilo i moguće usvajanje djece od stranih državljana čija je jedina prednost njihovo bogatstvo.

Ovo pitanje je uređeno i nekim međunarodnim aktima. Tu, prije svega, mislimo na Hašku konvenciju o zaštiti djece i saradnji u oblasti međudržavnog usvojenja.⁴⁹ S obzirom na to da Bosna i Hercegovina nije potpisnica Haške konvencije, mislimo da bi trebalo pristupiti potpisivanju i ratifikaciji ove konvencije. Time bi se poboljšali zakonski uslovi u ovoj oblasti, a spriječili bi se nezakoniti i sporni postupci usvajanja djece od stranih državljana. O potrebi pristupanja ovom sporazumu od strane Bosne i Hercegovine, bilo je riječi i u Zaključnim razmatranjima Komiteta o pravima djeteta, koja su dostavljena kao odgovor na Inicijalni izvještaj BiH o pravima djeteta.⁵⁰ Međutim, kako Bosna i Hercegovina još uvijek nije pristupila Haškoj konvenciji, ova preporuka je ponovljena u Zaključnim primjedbama Komiteta UN o pravima djeteta iz oktobra 2012. godine na Kombinovani drugi, treći i četvrti periodični izvještaj BiH o primjeni Konvencije o pravima djeteta.⁵¹ Potpisivanjem ovog međunarodnog ugovora

⁴⁵ Vid.: PZ RS, čl. 147; PZ FBiH, čl. 95; PZ BD BiH, čl. 80.

⁴⁶ Vid. PZ Srbije, čl. 312, st. 2.

⁴⁷ Vid.: PZ RS, čl. 147, st. 3; Uputstvo RS, tač. 12. U pozitivnim propisima u Republici Srpskoj koristi se pojam “odobrenje” iako se, u stvari, radi o “dozvoli”, kao aktu koji prethodi zasnivanju usvojenja. Nomotehničku vještinu zakonopisca u pravu Republike Srpske, najbolje možemo vidjeti u tač. 12 Uputstva, u kojoj je rečeno da je “organ starateljstva dužan 'prethodno zatražiti odobrenje o dozvoli' (podvukao D. Č.) usvojenja od nadležnog ministarstva”!

⁴⁸ U Republici Srpskoj nerijetko se dešavalo da u postupku za zasnivanje usvojenja bude sporno da li dozvolu za usvojenje nadležno ministarstvo treba da daje ako je samo jedan od usvojlaca strani državljanin, dok je drugi državljanin Republike Srpske.

⁴⁹ Haška konvencija o zaštiti djece i saradnji u oblasti međudržavnog usvojenja iz 1993. god., *Convention on Protection of Children and Co-operation in respect of Intercountry Adoption*, http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=69, 27. mart 2015. Ova konvencija usvojena je na Haškoj konferenciji za međunarodno privatno pravo 29. maja 1993. god.

⁵⁰ Vid. Zaključna razmatranja Komiteta o pravima djeteta, od 21. septembra 2005. god., <http://www.ombudsmen.gov.ba/.../04%20CRC%20Zakljucna%20razmatranja.pdf>, § 38 i 39, 27. mart 2015.

⁵¹ “Da se razmotri da postane članica Haške konvencije o zaštiti djece i saradnje u pogledu međunarodnog usvajanja. (...) Da se odgovori na prethodnu preporuku (CRC/C/15/Add.260, stav 39) ekspeditivnog prikupljanja podataka o djeci koja su uključena u domaća i međunarodna usvajanja i uključiti to u sljedećem izvještaju Komitetu.” – Vid. Zaključne primjedbe Komiteta UN o pravima djeteta iz oktobra 2012. godine na Kombinovani drugi, treći i četvrti periodični izvještaj BiH o primjeni Konvencije o pravima djeteta.

olakšao bi se i postupak međudržavnog priznanja pravnih posljedica zasnovanog usvojenja, koji je sada veoma složen i neprecizno regulisan.⁵²

6. Zaštita prirodnog roditeljstva

U Uputstvu o postupku usvojenja djece Republike Srpske načelno je naglašeno opšteprihvaćeno stanovište o prednosti prirodnog roditeljskog staranja nad svim oblicima brige o djetetu.⁵³ Međutim, ovaj načelni stav skoro nikako nije razrađen u preostalim normama ovog Uputstva. Doduše, pominje se obaveza organa starateljstva da je u postupku rehabilitacije dužan da prirodnom roditelju pruži savjetodavne usluge i druge usluge socijalnog rada, mada se te druge usluge nigdje ne pobrajaju.⁵⁴ Jedine iole preciznije odredbe jesu odredbe iz tač. 3 i tač. 4, st. 2 Uputstva u kojima se kaže da se dijete iz porodilišta ne može odmah dati na usvojenje, kao i da razlozi egzistencijalne prirode ne mogu biti odlučujući razlog za donošenje odluke o zasnivanju usvojenja. Takođe, može se reći da se prirodno roditeljstvo štiti i odredbom Porodičnog zakona Republike Srpske u kojoj se organ starateljstva obavezuje da roditelja i usvojenika (takođe i usvojioca) upozna o pravima i dužnostima koje proističu iz usvojenja, mada je ovo procesno jemstvo prilično slabo jer do ovog upoznavanja najčešće dolazi već pred sam čin zasnivanja usvojenja.⁵⁵

Čini nam se, da bi prednost roditeljskog staranja nad svim drugim oblicima brige o djetetu trebalo naglasiti i u zakonskom tekstu, a ne samo u Uputstvu, iako se ova prednost podrazumijeva jer je zajamčena međunarodnim aktima čiji je potpisnik i naša zemlja.⁵⁶ Osim ovoga, mislimo da bi precizno trebalo urediti i obaveze organa starateljstva kao i ostalih javnih organa i organizacija u postupku rehabilitacije prirodnih roditelja djeteta i obezbjeđivanja uslova za nesmetan rast i razvoj djeteta u biološkoj porodici.⁵⁷ Takođe, možda bi trebalo odrediti i najmanju uzrasnu dob od koje se dijete može dati na usvojenje, kao što je to učinjeno u nekim pravima.⁵⁸ Ipak, mislimo da ovakvo procesno ograničenje nema veliki domašaj jer se adoptivna procedura u principu ne može sprovesti za tako kratko vrijeme.

Uz sve ove prijedloge za izmjenama nedorečenih i uopštenih propisa, moramo da zaključimo i sljedeće. Izmjena pravnih normi neće bitnije poboljšati stvarno stanje ukoliko organi starateljstva uz veća prava i dužnosti ne dobiju i veća materijalna sredstva za njihovo ostvarenje. Načelno davanje prvenstva prirodnom roditeljstvu u odnosu na usvojenje moguće je samo ako organi starateljstva raspolažu sa sredstvima kojima se takvo prvenstvo može obezbijediti. Pokušaj uspostavljanja biološke porodice neće ostati samo pokušaj ako se nastojanje zaposlenih u centrima za socijalni rad može propratiti i odgovarajućom materijalnom podrškom.

⁵² Vid. Krvavac, M., Jović, O., *Međudržavno usvojenje – priznanje i izvršenje stranih odluka*, Pravni život, br. 3-4/2008, str. 95–110.

⁵³ Vid. Uputstvo RS, tač. 4.

⁵⁴ Vid. Uputstvo RS, tač. 2.

⁵⁵ Vid. PZ RS, čl. 165, st. 1.

⁵⁶ Vid. Konvencija o pravima djeteta, čl. 9.

⁵⁷ Nešto slično predviđeno je i u pravu Srbije. Vid. PZ Srbije, čl. 313, st. 3 i 4.

⁵⁸ Vid.: PZ FBiH, čl. 94, st. 1 i 4; PZ BD BiH; čl. 79, st. 1 i 3; PZ Srbije, čl. 90, st. 2. Pojedini autori u prilog uvođenja uzrasnog ograničenja prije kog ne može doći do usvojenja, navode praksu pojedinih centara za socijalni rad pred kojima je dolazilo do usvajanja djece čije su majke odmah po rođenju davale blanko saglasnost na usvojenje. O ovome, više vid. Bubić, S.; Traljić, N., *Roditeljsko i starateljsko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007, str. 116.

7. Priprema za usvojenje

U pojedinim zakonodavstvima predviđeno je da u pripremnom postupku za usvojenje organ starateljstva sam ili putem odgovarajuće organizacije vrši pripremu usvojioca, roditelja, usvojenika, kao i lica kod kojih se usvojenik nalazi na čuvanju i vaspitanju. O radu na pripremi roditelja, djeteta koje se usvaja kao i lica kod kojih se ono trenutno nalazi, posredno se govori i u Uputstvu o postupku za zasnivanje usvojenja Republike Srpske,⁵⁹ dok o radu sa mogućim usvojiocima ni u Porodičnom zakonu Republike Srpske, ni u Uputstvu nema ni riječi. Čini nam se, da bi i u pravu Republike Srpske, Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH trebalo jasno predvidjeti obavezu usvojioca da se podvrgne pripremi po posebnom programu.⁶⁰ Program pripreme bi trebalo da obavlja organ starateljstva nadležan prema mjestu prebivališta odnosno boravišta mogućeg usvojioca. U toku pripreme usvojioca trebalo bi obratiti pažnju na više bitnih razloga kao što su: provjera motiva i postojanosti odluke da se bude usvojilac, provjera emocionalne stabilnosti usvojioca, davanje savjeta kako se suočiti sa činjenicom dolaska nove osobe u porodicu, kako tu osobu prihvatiti na pravi način i sl.⁶¹

8. Zaključak

Usvojenje je vremenom od ustanove koja je služila za obezbjeđivanje djeteta licima koja nisu imala prirodno potomstvo, vremenom preraslo u jedan od vidova zaštite djeteta bez roditeljskog staranja. Ipak, čini nam se da se usvojenje i dalje ponekada koristi kao način obezbjeđivanja djeteta bračnim parovima bez prirodnog potomstva. U zemljama tzv. trećeg svijeta pod plaštom usvojenja nerijetko se odigrava trgovina djecom iz siromašnih porodica. Bogati bračni parovi usvajaju djecu siromašnih roditelja koji zauzvrat dobijaju određenu materijalnu protivnaku koja je naravno sakrivena od očiju javnosti. Da bogatstvo, odnosno siromaštvo mogu imati uticaja na zasnivanje usvojenja mogli smo se i sami uvjeriti u ne tako dalekoj prošlosti. Tokom proteklog rata i kod nas se desilo da je nekoliko desetina djece bilo nezakonito usvojeno u Italiji iako njihovi roditelji nikada nisu dali saglasnost sa usvojenjem. Nažalost, zbog siromaštva roditelja ova djeca su prvo bila smještena u Dom za nezbrinutu djecu u Sarajevu, a onda su i usvojena, što je prouzrokovalo ozbiljne traume kako kod te djece, tako i kod njihovih roditelja. Da se ovakvi slučajevi ne bi ponavljali, i da usvojenje ne bi postalo ustanova "pribavljanja" djece za bogate bračne parove bez sopstvenog potomstva, treba predvidjeti precizne zakonske pretpostavke koje će to onemogućiti. U tom smislu, zalažemo se za preciznije normiranje uslova u pogledu porodičnog statusa djeteta, najboljeg interesa djeteta, ličnih svojstava i državljanstva usvojioca, kao i zaštite prirodnog roditeljstva i pripreme za usvojenje.

⁵⁹ Vid. Uputstvo RS, tač. 2–5.

⁶⁰ Vid. PZ Srbije, čl. 102.

⁶¹ Kao primjer za određivanje ciljeva i zadataka organa starateljstva u postupku pripreme usvojioca za usvojenje, mogao bi poslužiti Pravilnik o programu pripreme za usvojenje Republike Srbije, "Službeni glasnik R. Srbije", br. 60/05.

SUMMARY

Although in almost all modern legal systems the adoption predominantly serves for the purpose of securing of the legal protection of a child without appropriate parent's care, it is not rare that the adoption is used as a means for finding a child to couples without naturally born children. In the so-called Third World countries the children trafficking is going on under the cover of the adoption. Rich couples adopt children of the poor parents who get the financial reward which is covered from the publicity.

During the war in ex-Yugoslav countries it happened that poor families' children were adopted without consent of their natural parents. The adoption of children by the rich adopters should be prevented. Therefore, precise legal presumptions should be defined. In that sense, the author advocates the more precise enactment of conditions which define the family status of a child, the best interest of the child, personal characteristics and nationality of the adopter as well as the protection of the natural parenthood and the preparation for adoption.

Key words: Adoption; Children trafficking; Poverty; Wealth.